

УДК 37.091.12 : 15.942 : [055.642.5]

Дзюба Т.М.
кандидат психологічних наук, доцент
Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка
м. Полтава

ДЕМОТИВАТОРИ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ: ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ НА ПРОФЕСІЙНЕ ЗДОРОВ'Я ВЧИТЕЛЯ

У статті розглянуто особливості впливу демотиваторів продуктивності праці на професійне здоров'я вчителя. Визначено сутність понять «професійне здоров'я» та «ризик професійного здоров'я». Розглянуто специфіку негативного впливу факторів професійного середовища на продуктивність діяльності вчителя, що зумовлює проблему демотивації працівників. Проаналізовано основні причини руйнації професійної мотивації педагога. Обґрунтовано результати емпіричного дослідження однієї з груп ризиків професійного здоров'я вчителя «Демотиватори продуктивності праці». Прокоментовано дані результатів проведеного дослідження, які вказують на те, що професійна діяльність створює для вчителя умови постійного емоційного напруження і прямо пропорційно впливає на стан його професійного здоров'я. Зроблено висновок, що центральним фактором демотивації продуктивності праці вчителя виступає емоційне виснаження, яке суттєво впливає на узгодженість професійних потреб і можливостей педагога й стає причиною порушень професійного здоров'я фахівця.

***Ключові слова:** професійне здоров'я, ризики професійного здоров'я, демотивація, демотиватори продуктивності праці, емоційне виснаження.*

Дзюба Т.М. Демотиваторы продуктивности труда: особенности влияния на профессиональное здоровье учителя

В статье рассматриваются особенности влияния демотиваторов продуктивности труда на профессиональное здоровье учителя. Подчеркнуто, что наличие демотивирующих факторов в профессиональной педагогической деятельности создает предпосылки возникновения рисков профессионального здоровья учителя. Представлено авторские определения понятий «профессиональное здоровье» и «риски профессионального здоровья». Рассмотрено специфику негативного влияния факторов профессиональной среды на продуктивность деятельности учителя и основные причины разрушения профессиональной мотивации педагога. Проанализированы результаты эмпирического исследования одной из групп рисков профессионального здоровья учителя «Демотиваторы производительности труда» таких как эмоциональное истощение, монотония, зависимость от других, негативная оценка труда учителя и негативная оценка учителем себя как личности и профессионала. Замечено, что проблема демотивации профессиональной педагогической деятельности заключается в том, что условия профессиональной среды, негативно влияя на структуру профессиональной мотивации работника, обесценивают индивидуальные смыслы профессиональной деятельности педагога, а демотиваторы производительности труда могут быть рассмотрены как один из факторов разрушения профессионального здоровья педагога. Прокомментировано данные результатов проведенного исследования, указывающие на то, что профессиональная деятельность создает для учителя условия постоянного эмоционального напряжения и прямо пропорционально влияет на состояние его профессионального здоровья. Определены основные симптомы эмоционального истощения учителя, которое становится благоприятной почвой для формирования эмоционального дефицита и эмоциональной отстраненности. Показано, что имеют место положительные корреляции между фактором «эмоциональное истощение» и отдельными факторами внутри четвертой группы рисков «Демотиваторы производительности труда» и факторами, которые образовали первую группу рисков «Разрушительные

комунікації». Определено, что центральным фактором демотивации производительности труда учителя выступает эмоциональное истощение, которое существенно влияет на согласованность профессиональных потребностей и возможностей педагога и становится причиной нарушений профессионального здоровья специалиста. Сделан вывод, что выявление демотивирующих факторов, определение их места в структуре профессиональной мотивации учителя, позволит своевременно принять соответствующие меры по их устранению и разработать систему профилактики состояний демотивации, повышая, таким образом, мотивацию педагогической деятельности и ее ориентацию на сохранение и поддержание профессионального здоровья.

Ключевые слова: профессиональное здоровье, риски профессионального здоровья, демотивация, демотиваторы продуктивности труда, эмоциональное истощение.

Постановка проблеми. На професійне здоров'я вчителя впливає велика кількість факторів, які діють із різною силою і є різноспрямованими. Характер впливу цих факторів може містити як позитивні, так і негативні ознаки. Останні (перевтома, емоційне спустошення, постійно зростаючий інформаційний тиск, інтенсифікація міжособистісних комунікацій, психотравмуючі ситуації тощо) виникають під впливом несприятливих умов праці, суттєво впливають на якість виконання професійної діяльності й негативно позначаються на професійному здоров'ї вчителя.

Під *професійним здоров'ям* розуміємо динамічний багатовимірний конструкт складної взаємодії фахівця із професійним середовищем, міру узгодженості професійних потреб і можливостей спеціаліста, що забезпечує високу ефективність професійної діяльності та внутрішню узгодженість індивідуальних сенсів професійного буття.

Зважаючи на вище зазначене, можемо припустити, що руйнація професійного здоров'я вчителя, виникнення психосоматичних і соматичних патологій, професійних захворювань детермінують не лише розвиток

негативних психічних станів у професійній діяльності (вдома, напруга, монотонія, дистрес тощо), а й визначають специфіку професійної мотивації вчителя. Зокрема, на думку С.А. Дружилова, за умов сприятливого впливу психологічних факторів професійного середовища домінуючий психічний стан працівника – резистентний, а домінуючий настрій – гармонійний (стійкий, оптимістичний). За умов несприятливого впливу факторів професійного середовища домінуючий стан – дезадаптивний (стрес, втома, напруження тощо) або депресивний (апатія, смуток), а домінуючий настрій – дисгармонійний (тривожний, песимістичний) [3]. Інший дослідник О.О. Прохоров, вивчаючи вплив психічних станів учителів на продуктивність уроку, доводить, що на кінець навчального року у переважної більшості вчителів спостерігається тенденція до зниження продуктивності праці та погіршення виконання вчителем професійних завдань [6]. Це також вказує на динаміку змін у структурі професійної мотивації педагога, яка виявляється у зниженні рівня спонукання в реалізації професійних задач, супроводжується низкою руйнівних переживань і негативно впливає на професійну поведінку працівника.

Негативний вплив факторів професійного середовища на продуктивність діяльності вчителя зумовлює проблему демотивації працівників, яка вимагає критичного аналізу й системного вивчення саме в умовах реалій і специфіки педагогічної діяльності. Водночас, проблема зниження (втрати) мотивації до педагогічної діяльності все ще залишається поза увагою серйозних наукових досліджень. Актуальність цієї теми зумовлена передусім тим, що фактори, які демотивують педагогічну діяльність, не лише позначаються на продуктивності професійної діяльності самого педагога, а прямо й опосередковано впливають на учнів, зумовлюючи незворотні деформації в їхньому особистісному розвитку. Тому виявлення демотивуючих факторів, визначення їх місця в структурі професійної мотивації вчителя, дозволить своєчасно вжити відповідних заходів щодо їх усунення і розробити систему профілактики станів демотивації, підвищуючи,

таким чином, мотивацію педагогічної діяльності та її орієнтацію на збереження і підтримку професійного здоров'я.

Метою дослідження є аналіз особливостей впливу демотиваторів продуктивності праці на професійне здоров'я вчителя.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. Демотивація професійної діяльності – це сукупність процесів і явищ професійного середовища, які знижують внутрішнє бажання до здійснення працівником професійної діяльності. Наслідками професійної демотивації стають зниження продуктивності праці, погіршення якості виконання професійної діяльності, наявність негативних і цинічних висловлювань про колег або керівника. На думку Т. Кузнецової, демотивація – це не відсутність мотивації, а відсутність прагнення до конкретної діяльності в конкретній організації під час виконання конкретного завдання [4].

Динаміка демотивації вчителя проходить такі етапи: 1) *легкий стрес*, втрата інтересу до професійної діяльності, розгубленість і здивування. Основна мета етапу: пошук відповідності/невідповідності між власною системою професійних переконань і прагнень та реальною професійною ситуацією; 2) *ігнорування професійної діяльності*, що провокує виникнення явного невдоволення змістом професійної діяльності та стосунків, які виявляються спочатку у вигляді невербальних реакцій; редукцію професійних обов'язків – ухилення від виконання завдань, прагнення якомога менше часу витратити на виконання професійних обов'язків, почуття безсилля, демонстративна поведінка тощо. Основна мета: повернути увагу до себе як до професіонала та на причину втрати професійної мотивації; 3) *саботаж професійних обов'язків*, який супроводжується розвитком захисних реакцій на кшталт створення видимості виконання професійних завдань, розвиток байдужості у професійних стосунках, виникнення словесної форми роздратування, професійні конфлікти з керівництвом і колегами. Основна мета: прагнення

відродити професійну самоповагу в самому собі та активний пошук іншого місця роботи. Тому демотивація продуктивності праці вчителя супроводжується не лише зниженням професійної мотивації та набуттям негативного професійного досвіду, а й зміною професійної позиції та переосмисленні ставлення до неї.

Професійна демотивація виникає під впливом внутрішніх і зовнішніх мотивів і стає потенційним фактором зниження продуктивності праці та інтересу до професійної діяльності в цілому. Зазвичай, відсутність внутрішніх мотивів зумовлюється зовнішніми негативними чинниками, наприклад: людина визначає мету, але за збігом обставин і впливів не може її зреалізувати, що стає причиною розчарувань і втрати мотивації (О.Н. Леонт'єв).

Руйнація мотивації професійної педагогічної діяльності виникає з різних причин. За К. Левіним, люди сприймають і оцінюють одну й ту ж саму ситуацію по-різному і оцінка таких ситуацій у різних людей не співпадає. Окрім того, в залежності від психоемоційного стану одна й та ж сама ситуація може сприйматися людиною по-різному [5]. Тому професійну мотивацію вчителя доцільно розглядати як циклічний процес безперервної взаємодії й перетворення, в якому суб'єкт професійної діяльності й професійна ситуація взаємно впливають один на одного, а результатом цього впливу стає поведінка вчителя в реальних умовах професійного середовища.

В.Ф. Сопов і Б.Х. Мнацаканян визначають демотивацію як процес «оберненої мотивації», який містить такі ознаки: 1) відсутність спонукання до дії; 2) нездатність людини до здійснення діяльності для задоволення своїх потреб; 3) небажання здійснювати діяльність; 4) відсутність позитивного стимулу, зацікавленості; 5) різке зниження продуктивності та якості в діяльності людини [7, с. 15]. Зважаючи на специфіку професійної педагогічної діяльності й спираючись на вище зазначені положення, можемо сформулювати *основні причини руйнації професійної мотивації педагога*.

1. Відсутність задоволеності у професійних досягненнях із подальшим

розчаруванням (фрустрація).

2. Виникнення демотивуючих факторів у процесі професійної самореалізації.

3. Вікові особливості, які змінюють професійні пріоритети вчителя.

4. Наявність демотивуючих факторів у професійній педагогічній діяльності створює передумови виникнення ризиків професійного здоров'я вчителя.

Отже, проблема демотивації професійної педагогічної діяльності полягає в тому, що умови професійного середовища негативно впливаючи на структуру професійної мотивації працівника, знецінюють індивідуальні сенси професійної діяльності педагога, і, водночас, стають потужним ризиком руйнації його професійного здоров'я. В якості критерію оцінки демотиваторів професійної педагогічної діяльності ми обирали саме професійне здоров'я педагога. Це пояснюється тим, що професійна педагогічна діяльність належить до категорії складних, стресогенних, найбільш напружених в психоемоційному плані; таких, які вимагають від фахівця значних резервів самовладання й саморегуляції, внутрішньої узгодженості індивідуальних сенсів професійної діяльності. Тому демотиватори продуктивності праці можуть бути розглянуті як один із чинників руйнації професійного здоров'я педагога.

Автором було проведено низку досліджень, присвячених вивченню ризиків професійного здоров'я вчителя. У дослідженні взяли участь 1782 педагоги (912 осіб учителі загальноосвітніх навчальних закладів та 870 осіб – викладачі вищих навчальних закладів). Математична обробка даних та графічна презентація результатів здійснювалася за допомогою комп'ютерного пакету статистичних програм SPSS (версія 19.0). Для обробки результатів були використані відповідні поставленим завданням методи математичної статистики: метод кореляційного та факторного аналізу.

Для вивчення груп ризиків професійного здоров'я вчителя було застосовано комплекс методів: експертне інтерв'ю, фокус-групи з

елементами мозкового штурму, опитування з використанням авторської методики «Ризики професійного здоров'я», яка уможливила аналіз основних факторів негативного впливу на професійне здоров'я вчителя, за такими параметрами: організація професійного середовища; інформація та комунікації в структурі професійної організації; професійна самоактуалізація.

Під *ризиками професійного здоров'я* ми розуміємо потенційну можливість впливу ймовірних факторів або сукупності факторів, які завдають певної шкоди або суттєво порушують ефективне здійснення фахівцем професійної діяльності і ставлення, в яке залучений фахівець. Поняття «ризик» означає можливість, велику ймовірність чого-небудь, як правило, негативного, небажаного. Об'єктом ризиків професійного здоров'я вчителя може стати сама професійна педагогічна діяльність, яка насичена ситуаціями підвищеного інтелектуального, емоційного реагування й інтенсивних комунікацій.

Таким чином, за результатами чотирьох фокус-груп з елементами мозкового штурму, ми отримали значний об'єм інформації, зокрема список 373 факторів, які негативно впливають на професійне здоров'я вчителя, значна частина яких дублювала, розшифровувала, доповнювала одна одну (або й загалом не стосувалася досліджуваної теми). Виключивши із цього списку зайве й узагальнивши решту, ми одержали 29 факторів, які за сприятливих умов можуть негативно впливати на професійне здоров'я фахівця.

Для виявлення структури факторів ризику професійного здоров'я вчителя був проведений кореляційний аналіз показників, за методом Кендала ($p \leq 0,01$, $p \leq 0,05$). Отримані кореляційні зв'язки стали основою для аналізу кореляційних плеяд та проведення факторного аналізу. Ми виходили з того, що фактори, ідентифіковані шляхом факторного аналізу, зміст визначених факторів та їхню ієрархію ми можемо розглядати як певну *групу ризиків* негативного впливу на професійне здоров'я вчителя. У факторній матриці, отриманій при аналізі даних за результатами опитування із загальною

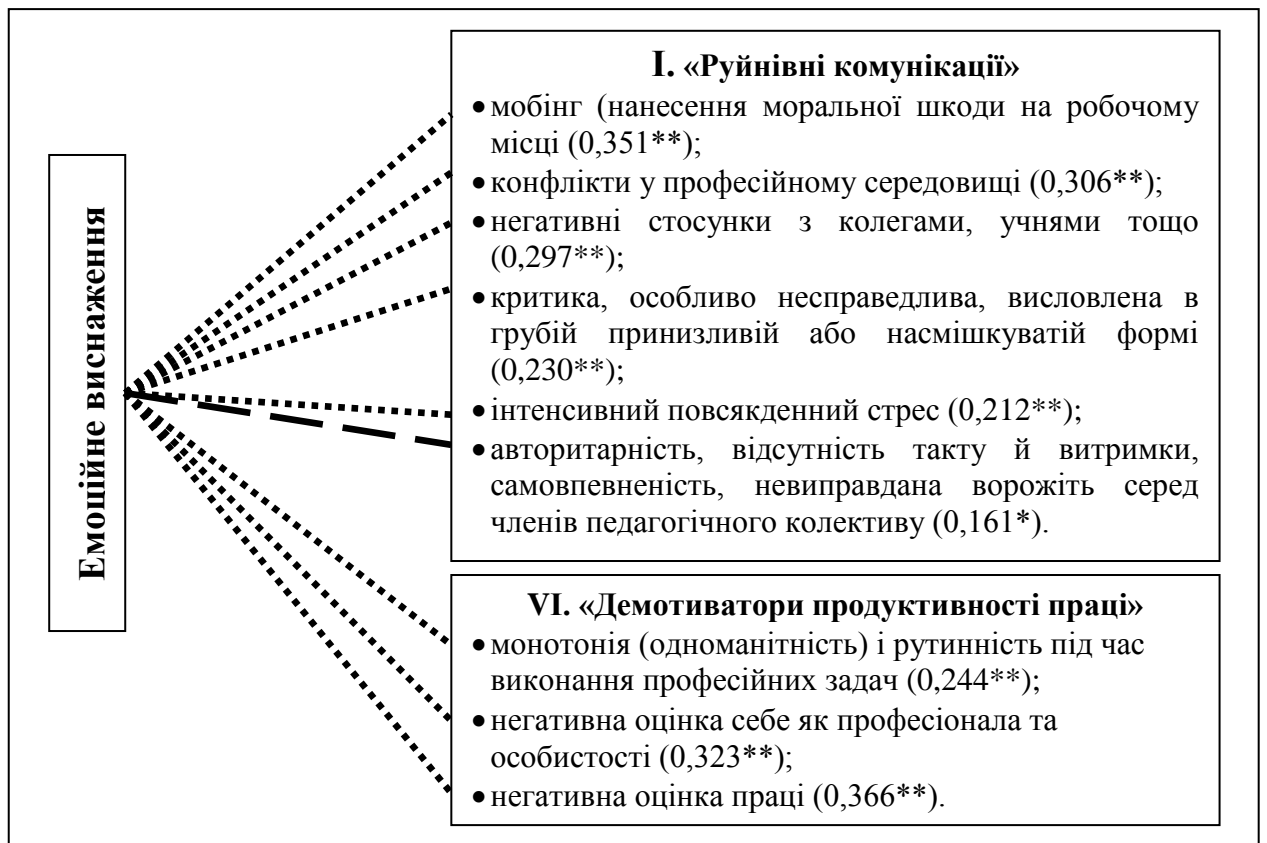
сумарною дисперсією 52,4 %, визначилося 4 значимих фактори: «руйнівні комунікації», «дестабілізуюча організація професійної діяльності», «деструкції професійного самоствердження» і «демотиватори продуктивної праці».

У межах цього повідомлення основну увагу ми зосереджуємо на четвертій групі ризиків «*Демотиватори продуктивності праці*» (факторна вага 1,78), яка об'єднала такі параметри як: F2 – емоційне виснаження (0,651); F6 – негативна оцінка праці (0,598); F1 – монотонія (одноманітність) і рутинність під час виконання професійних задач (0,560); F5 – негативна оцінка себе як професіонала і особистості (0,523); F4 – залежність від інших (0,362).

Значення за даними параметрами вказують на те, що професійна діяльність створює для вчителя умови постійного емоційного напруження, яке завжди унікальне, є результатом складної взаємодії багатьох факторів і прямо пропорційно впливає на стан його професійного здоров'я. Всі компоненти, які утворили четверту групу ризиків професійного здоров'я вчителя, прямо чи опосередковано впливають на продуктивність його праці, а тому розглядаються нами як своєрідні демотиватори професійної діяльності.

Найбільше навантаження отримав *фактор «емоційне виснаження»*, яке виявляється в зниженні емоційного фону, байдужості або емоційній пересиченості. *Основні симптоми «емоційного виснаження»*: втома; зниження енергетичного тону і працездатності; емоційні зриви; фізичне нездужання; відчуття «приглушеності», «притупленості» емоцій; почуття безнадійності та безпорадності; байдужість до потреб інших людей.

Були встановлені позитивні кореляції (ми використовували коефіцієнт лінійної кореляції Пірсона) між фактором «емоційне виснаження» та окремими факторами всередині четвертої групи ризиків «Демотиватори продуктивності праці» та факторами, які утворили першу групу ризиків «Руйнівні комунікації» (див. рис. 1).

Примітка. Позитивні кореляції: ..... ** – $p \leq 0,01$, — — * – $p \leq 0,05$.

Рис. 1. Взаємозв'язок між «емоційним виснаженням» і групами ризиків «Руйнівні комунікації» та «Демотиватори продуктивності праці»

Таким чином, емоційне виснаження вчителя підсилюють неконструктивні комунікації, професійні конфлікти, несприятливий соціально-психологічний клімат колективу та деструкції професійного само ставлення (негативна оцінка себе та своєї професійної діяльності).

Зауважимо, що професійна педагогічна діяльність пов'язана з інтенсивним спілкуванням, а тому потребує постійного емоційного підкріплення різних аспектів спілкування, зокрема: активної постановки та вирішення професійних проблем, уважного цілеспрямованого сприйняття партнерів по спілкуванню та впливу на них, посиленого запам'ятовування й швидкої інтерпретації візуальної, звукової та письмової інформації тощо. Окрім того, не можна не враховувати той факт, що доволі часто педагогу доводиться мати справу з психологічно важким контингентом – це діти з аномаліями характеру, нервової системи й затримкою психічного розвитку

Інша особливість професійної взаємодії вчителя – несприятлива психологічна атмосфера, яка виникає під впливом двох основних обставин: конфліктності по вертикалі в системі «керівник-підлеглий» або «вчитель-учень» і по горизонталі в системі «колега-колега». Це створює небезпеку нервової обстановки, яка спонукає одних педагогів витратити емоції, а інших – шукати способи економії психічних ресурсів. Згодом це стає добрим підґрунтям для формування *емоційного відсторонення* (вчитель майже повністю виключає емоції зі сфери своєї професійної діяльності: його ніщо не хвилює, не викликає емоційного відгуку) та *емоційного дефіциту* (втрата здатності співчувати, допомагати учням, батькам, колегами; поведінкова тактика: «триматися від усього й усіх подалі», «не приймати близько до серця», «берегти нерви»).

Емоційне відчуження та емоційний дефіцит виступають своєрідними механізмами психологічного захисту у професійно-педагогічній діяльності. Однак, сформовані захисти за певних обставин можуть виявлятися у таких дисфункціональних формах як непорозуміння і конфлікти. Наприклад, якщо вчитель неадекватно «економить» на емоціях, обмежує емоційну віддачу за рахунок вибіркового реагування в процесі спілкування з учнями чи колегами, то емоційний контакт такого учителя встановлюється за принципом «хочу – не хочу». В емоційно складних ситуаціях такі педагоги використовують судження на кшталт: «Це не той випадок, щоб переживати». Водночас, усвідомлення вчителем того, що він не виявляє належного емоційного ставлення до учнів чи колег, спонукає його шукати «виправдання» за нетактовність, грубість, або відсутність уваги.

Крайніми формами емоційного виснаження педагога є почуття безнадійності та вивченої безпорадності, що зумовлюють переживання фахівцем досвіду не підконтрольності професійних подій, які з ним відбуваються, коли його професійні дії жодним чином не впливають на хід подій і не призводять до бажаного результату. За М. Селігманом, вивчена безпорадність характеризується виявленням дефіциту в трьох сферах –

мотиваційній, когнітивній та емоційній. Мотиваційний дефіцит виявляється як неспроможність діяти, активно втручатися в ситуацію, когнітивний – у нездатності в майбутньому навчатися тому, що в аналогічних ситуація дія може виявитися ефективною, а емоційний – у пригніченні або навіть у депресивному стані, які виникають у результаті безцільності дій [цит. за 2, с. 93].

Отримані дані за результатами проведеного дослідження, підтверджуються даними емпіричних досліджень О.С. Асмаковець, яка доводить, що педагоги з низьким рівнем емоційної стійкості, переважанням незадоволеності та емоцій страху виявляють падіння загального тону й ослабленість нервової системи, нездатні повноцінно усвідомлювати свої почуття, виявляють острах демонструвати їх оточуючим [1].

Отже, емоційне виснаження суттєво впливає на узгодженість професійних потреб і можливостей педагога, породжує стан невизначеності, порушує професійне здоров'я фахівця, й розглядається нами як центральний фактор демотивації продуктивності праці вчителя. Стресогенний характер і умови реалізації професійної педагогічної діяльності, інтенсивність навантажень впливають на рівень професійної мотивації вчителя в цілому і призводять до зростання емоційного виснаження. Причиною емоційного виснаження вчителя доволі часто стає невідповідність між змістом і характером конкретної професійної ситуації та зниженням або втратою професійної мотивації. Таке протиріччя породжує ситуацію невизначеності, внутрішнього конфлікту й стає причиною порушень професійного здоров'я фахівця.

Дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Перспективою подальших наукових розвідок у цьому напрямку вбачається вивчення взаємозв'язків між віковими особливостями, стажем професійної діяльності та факторами, які демотивують продуктивність праці й стають причинами руйнації професійного здоров'я педагога.

Список використаної літератури

1. Асмаковец Е.С. Психологические факторы и условия развития эмоциональной гибкости учителя. Автореф. дисс. ... канд. психол. наук / Е.С. Асмаковец. – М., 2000. – 20 с.
2. Гордеева Т.О. Психология мотивации достижения / Т.О. Гордеева. – М.: Смысл; Издательский центр «Академия», 2006. – 366 с.
3. Дружилов С.А. Психологические факторы здоровья человека и детерминанты его негативных психических состояний в труде / С.А. Дружилов // Международный журнал экспериментального образования. – 2013. – № 10-2. – С. 250-253.
4. Кузнецова Т. Мотивация и демотивация: от простого к сложному / Т. Кузнецова // Управление компанией. – 2010. – №2. – С. 15-26.
5. Курт Левин. Динамическая психология: Избранные труды / К. Левин / Перевод с нем. и англ. Е. Патяевой, Д. Леонтьева. Автор: Курт Левин Издательство: М.: Смысл, 2001. – 572 с.
6. Прохоров А.О. Психические состояния учителя и продуктивность урока / А.О. Прохоров // Вопросы психологии. – 1989. – № 6. – С. 49-55.
7. Сопов В.Ф., Мнацакян Б.Х. Детерминанты демотивации в спортивной деятельности / В.Ф. Сопов, Б.Х. Мнацакян // Спортивный психолог. – № 1, 2014. – С. 14-18.

References

1. Gordeeva, T.O. (2006). *Psykhologhyya motyvatsyy dostyzhenyuya [Psychology of the achievements' motivation]*. Moscow: Smysl; Publishing centre "Academy" [in Russian].
2. Druzhilov, S.A. (2013). *Psykhologhycheskye faktori zdorov'ya cheloveka y deternynanti eho nehatyvnsih psykhycheskykh sostoyanyy v trude [Psychological factors of the human health and determinants of his negative mentally states in labor]*. *Mezhdunarodniy zhurnal eksperymental'noho obrazovanyya – International magazine of experimental education, 10-2, 250-253* [in Russian].
3. Kuznetsova, T. (2010). *Motyvatsyya y demotyvatsyya: ot prostoho k slozhnomu [Motivation and demotivation: from simple to complicated]*. *Upravlenye kompanyey – Company management, 2, 15-26* [in Russian].
4. Levin, K. (2001). *Kurt Levyn. Dinamycheskaya psykhologhyya: Yzbrannie trudy [Kurt Levin. Dynamical psychology: Favourite Proceedings]* (E. Patyaeva, D. Leontiev, Trans). Moscow: Smysl [in Russian].
5. Prokhorov, A.O. (1989). *Psykhhycheskye sostoyanyya uchyatelya y produktyvnost' uroka [Psychological states of the teacher and productivity of the lesson]*. *Voprosy psykhologhy – Questions of psychology, 6, 49-55* [in Russian].
6. Sopov, V.F. & Mnatsakanyan, B.H. (2014). *Deternynanty demotyvatsyy v sportyvnoy deyatel'nosti [Determinants of demotivation in sport activities]*. *Sportyvnyi psykhologh – Sport psychologist, № 1, 14-18* [in Russian].

T. M. Dzuba. Demotivators of the work productivity: features of influence on the teachers' occupational health

**Ph. D. in Psychological Sciences, Associate Professor
V. G. Korolenko Poltava National Pedagogical University
Poltava**

The article discusses the influence of demotivators of the work productivity on the teachers' occupational health. It is emphasized that the presence of demotivating factors in the professional pedagogical activity creates preconditions of teacher's occupational health risks. The author's definitions of "occupational health" and "occupational health risks" is presented. It defines the essence of the concepts of «occupational health» and «occupational health risks». It considers the specificity of the negative influence of factors of a professional environment on the teachers' performance, which leads to the problem of employees' demotivation. The basic causes of the destruction of teacher's professional motivation are analyzed. It proves the results of empirical research of the one of the risk groups of teacher's occupational health risks – «Demotivators of the work productivity» such as emotional exhaustion, monotony, dependence on others, a negative assessment of a teacher's work and a negative assessment of a teacher himself as a personality and a professional. It has been observed that the problem of demotivation of professional pedagogical activity is that the conditions of the professional environment, adversely affecting the structure of the professional motivation of the employee, discount the individual sense of professional work of the teacher, and demotivators of the productivity can be considered as a factor in the destruction of a teacher's professional health. It comments the results of the research which indicate that the professional activity creates a constant emotional stress for the teacher and affect directly proportional on his state of occupational health. The main symptoms of teacher's burnout, which becomes a fertile ground for the formation of emotional deficiency and emotional aloofness. It is shown that there are positive correlations between the factor of "emotional exhaustion" and individual factors in the fourth group of risks "Demotivators of work productivity"

and the factors that formed the first group of risks "Destructive communications". It was determined that a central factor of teacher's productivity demotivation is the emotional exhaustion, which significantly affects the consistency of the professional needs and possibilities of the teacher and causes violations of specialist's occupational health. It was concluded that a central factor of the teacher's productivity demotivation stands the emotional exhaustion, which significantly affects the consistency of professional needs and possibilities of the teacher and becomes the cause of the violations of specialist's occupational health.

Keywords: occupational health, occupational health risks, demotivation, demotivators of the work productive, emotional exhaustion.

Рецензія на статтю
кандидата психологічних наук
доцента кафедри загальної, вікової та практичної психології
Дзюби Тетяни Михайлівни
«Демотиватори продуктивності праці: особливості впливу на професійне
здоров'я вчителя»

Стаття Дзюби Т.М. присвячена актуальній темі сьогодення – проблемі професійного здоров'я вчителя, яке є значущою умовою становлення професіоналізму й професійної компетентності фахівця. Водночас, на професійне здоров'я вчителя впливає велика кількість факторів, негативний вплив яких несприятливо позначається на продуктивності його праці та зумовлює проблему демотивації. Остання виявляється у зниженні рівня спонукання в реалізації професійних задач, супроводжується низкою руйнівних переживань і деструктивно впливає на професійну поведінку працівника.

У статті проаналізовано основні причини руйнації професійної мотивації педагога. Обґрунтовано результати емпіричного дослідження однієї з груп ризиків професійного здоров'я вчителя «Демотиватори продуктивності праці».

Важливою перевагою представленого дослідження є те, що автор обґрунтовує фактори, які демотивують педагогічну діяльність, аналізує їх місце в структурі професійної мотивації вчителя. Це дозволить своєчасно вжити відповідних заходів щодо їх усунення і розробити систему профілактики станів демотивації у педагогічній діяльності та сприяти орієнтації педагога на збереження і підтримку власного професійного здоров'я.

У цілому стаття представляє теоретичне й практичне значення для психологічної науки та може бути рекомендована до друку.

Рецензент
доктор психологічних наук,
професор кафедри загальної,
вікової та практичної психології
Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г. Короленка

С.П. Яланська